

ВІДГУК

офіційного опонента доктора наук із соціальних комунікацій,

Давидової Ірини Олександрівни

на дисертацію Коновал Людмили Володимирівни

«Інформаційні потреби користувачів наукових бібліотек: стан і перспективи розвитку в умовах електронної комунікації»,

представлену на здобуття наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій за спеціальністю 27.00.03 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство.

Актуальність теми дослідження. Задоволення інформаційних потреб є головною метою функціонування бібліотек, що визначає їх активну участь в інформаційних перетвореннях в державі та в системі наукових комунікацій. Трансформаційні зміни у житті українського суспільства, пов'язані зі змінами політичних, соціоекономічних, техніко-технологічних орієнтирів, підвищенням ролі науки та інформації як стратегічного ресурсу, змінюють інформаційні потреби користувачів та потребують їх ефективного інформаційного забезпечення. Від якості та своєчасності всебічного вивчення фахових інформаційних потреб, динаміки їх змін в цифровому просторі, залежить ефективність їх оперативного задоволення, що є одним з найголовніших завдань для бібліотек. В означеному контексті актуальність дисертаційного дослідження Л.В. Коновал, присвяченого інформаційним потребам користувачів наукових бібліотек, їх стану і перспективам розвитку в умовах електронної комунікації, є беззаперечною.

Наукова інформація має особливе значення в системі соціальних комунікацій, оскільки наука є продуктивним чинником розвитку суспільства. Результативність наукових досліджень значною мірою залежить від ефективності інформаційного забезпечення, яке базується на технологіях вивчення, прогнозування та вчасного і повного задоволення інформаційних потреб вчених, дослідників. Попри те, що комунікативний аспект має

широкий загаль дослідження, своєчасність дослідження Л. В. Коновал зумовлена перш за все необхідністю розв'язати об'єктивне протиріччя між динамікою інформаційних потреб користувачів наукових бібліотек та повільними змінами в організації бібліотечно-інформаційного забезпечення й недостатнім застосуванням бібліотеками можливостей інформаційних технологій для задоволення потреб читачів.

Для розв'язання цієї проблеми автором поставлена мета, якою є визначення принципів та методів задоволення інформаційних потреб користувачів наукової бібліотеки з використанням сучасних інформаційних технологій та побудова бібліотечно-інформаційної моделі забезпечення їх інформаційних потреб. Зміст роботи й аналіз основних положень дисертації підтверджує досягнення мети та вирішення завдань дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами та темами. Дисертаційне дослідження Коновал Л. В. пов'язане з плановими науково-дослідними темами Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: «Підвищення ефективності інформаційної діяльності наукової бібліотеки» (2011–2013 рр., № державної реєстрації 0110U006904); «Розробка технологічних засад та інфраструктури формування бази знань наукової бібліотеки» (2014–2016 рр., № державної реєстрації 0114U001102); «Розвиток інтелектуальних бібліотечних технологій організації наукових електронних ресурсів» (2017–2019 рр., № державної реєстрації 0116U007921).

Ступінь достовірності й обґрунтованості наукових положень висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Текст роботи засвідчує теоретичну обґрунтованість усіх наукових положень, сформульованих дисертанткою, а також їхнє надійне практичне підтвердження.

Теоретичну базу дослідження забезпечено ретельним аналізом 288 джерел, що включають праці з бібліотекознавства, соціальних комунікацій, бібліотечного маркетингу, інформаційних технологій та практики бібліотечного обслуговування користувачів. Комплексне

використання загальнонаукових та спеціальних методів дослідження дозволило дисертантці отримати науково обґрунтовані висновки, які мають важливе теоретичне і практичне значення. Зокрема, соціокомунікаційний підхід дав змогу здійснити аналіз характеристик технологічних платформ Інтернету й дослідити специфіку інформаційних потоків (ресурсів і послуг) та інформаційних потреб користувачів через знання властивостей, методів інформації та засобів соціальної комунікації (документної, інформаційної, когнітивної).

Наукова новизна та теоретичне значення одержаних результатів полягає в тому, що дисертанткою вперше охарактеризовано особливості формування інформаційних потреб користувачів наукової бібліотеки в мережевому середовищі та здійснено аналіз їх динаміки в умовах трансформації системи наукової комунікації, що відбувається під впливом суспільно-політичних змін та розвитку інформаційних технологій; удосконалено алгоритм виникнення та функціонування інформаційних потреб. Автором проведено аналіз національних бібліотечних цифрових проєктів як частини наукової дослідницької інфраструктури з точки зору задоволення інформаційних потреб в умовах електронної комунікації; розроблено та апробовано бібліотечно-інформаційну модель, яка забезпечує ефективне використання інтернет-технологій для задоволення інформаційних потреб користувачів наукової бібліотеки. Дисертантом висвітлено основні тенденції використання інтернет-технологій Веб 2.0, Веб 3.0 та Веб 4.0 у практиці бібліотечно-інформаційного обслуговування. У роботі розвинуто й уточнено терміносистему предметної галузі бібліотекознавства, подальший розвиток отримали інструментарій та підходи до вибору методів дослідження і аналізу інформаційних потреб користувачів із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових публікаціях. Наукові положення та висновки роботи представлено у 17 наукових працях, з них – 11 статей (з них 6 – у співавторстві), 6 тез

доповідей. Наукові результати дисертаційного дослідження висвітлювалися на 13 міжнародних наукових конференціях.

Особистий внесок здобувача. Усі результати дисертаційного дослідження одержано дисертантом особисто. Внесок здобувача у працях, які виконані у співавторстві, конкретизовано у списку публікацій.

Значущість висновків здобувача для науки і практики. Особливим досягненням Л. В. Коновал є доповнення теорії та практики бібліотекознавства новими науковими даними, висновками, пропозиціями щодо бібліотечно-інформаційного забезпечення інформаційних потреб користувачів наукової бібліотеки. Упровадження результатів дослідження у практику роботи вітчизняних бібліотек сприятиме вдосконаленню задоволення інформаційних потреб користувачів в умовах електронної комунікації. Пропозиції щодо обліку та подальшого дослідження інформаційних потреб користувачів у читальних залах НБУВ реалізовано під час створення БД «Послуги читальних залів» (свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 68827).

Зміст дисертації, її завершеність і оформлення. Дисертаційна робота містить вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, додатки. Структура дисертації відповідає меті, завданням, та відбиває авторську концепцію та логіку дослідження. Текст роботи повною мірою реалізує завдання дослідження, послідовно та вичерпно висвітлює всі структурні частини, виокремлені в змісті. Загальний обсяг дисертації становить 230 сторінок, основний зміст викладено на 175 сторінках. У тексті вміщено 2 таблиці, 5 рисунків, представлено 8 додатків на 12 сторінках.

У **вступі** дисертантом обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, методологію і методи дослідження. Розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, апробацію результатів.

Перший розділ – «**Стан наукової розробки теми та джерельна база дослідження**» – дисертантка цілком умотивовано розпочала з аналізу

вітчизняних та зарубіжних підходів до визначення інформаційної потреби як загальнонаукового поняття. Автор акцентує увагу на тому, що інформаційна потреба в сучасній науці визначається як відправний пункт функціонування та розвитку системи інформаційних установ, окремої інформаційної установи і її структури, вибору форм і методів інформаційного обслуговування. Імпонує здійснений дослідницею в першому розділі докладний аналіз основних підходів до вивчення інформаційних потреб користувачів, які розвиваються під впливом факторів зовнішнього і внутрішнього середовища, та класифікацій інформаційних потреб за різними критеріями.

Узагальнюючи уявлення про природу виникнення інформаційних потреб та їх формування, автор трактує інформаційну потребу як усвідомлену необхідність у інформації, яка виникає у разі неможливості здійснення будь-якої діяльності, що виражається через невисловлене внутрішнє бажання користувача-суб'єкта чи висловлений інформаційний запит природною мовою або інформаційно-пошуковою мовою, який забезпечує пошук та отримання інформаційних ресурсів у зовнішньому середовищі.

У другому розділі дисертації – **«Технологічний та суспільний розвиток як чинники впливу на динаміку інформаційних потреб користувачів наукових бібліотек»** – погоджуємося із думкою про те, що бібліотека як соціальний інститут одна з перших реагує на суспільні зміни, оскільки її діяльність спрямована на задоволення інформаційних потреб суспільства, що потребує вивчення і прогнозування їхнього розвитку.

Дисертантом доведено, що для повноцінного розвитку науки, економіки незалежної держави потрібно сформувати якісну систему вивчення інформаційних потреб та їх бібліотечно-інформаційного забезпечення. Наразі йдеться про вивчення та задоволення інформаційних потреб наукової спільноти, яка розвивається та еволюціонує під впливом суспільно-політичних, соціально-економічних та техніко-технологічних змін. Практичне спрямування має дослідження користувачів наукових бібліотек, які репрезентують картину інформаційних потреб наукової спільноти.

Привертає увагу докладний аналіз впливу системи електронних комунікацій на розвиток інформаційних потреб та організацію бібліотечно-інформаційного обслуговування, що зумовило необхідність узагальнення характеристик технологічних платформ Інтернету, які стали базовими для розроблення концепцій Бібліотеки Х.0. Цікавою є думка про технологічні алгоритми взаємодії користувача та бібліотеки під час бібліотечно-інформаційного обслуговування відповідно до розвитку технологічних платформ Інтернету та змін концепцій від Бібліотеки 1.0 до Бібліотеки 4.0.

Вагоме місце у тексті дослідження посідає третій розділ – **«Діяльність національних бібліотек у інформаційному забезпеченні наукових досліджень»**, в якому автором проведено дослідження зарубіжного досвіду зі створення та формування національних цифрових бібліотечних проєктів як частини наукової дослідницької інфраструктури, що репрезентує науково-культурну спадщину нації в умовах сучасної електронної наукової комунікації. На основі аналізу діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ) із задоволення інформаційних потреб користувачів в умовах електронної наукової комунікації автор констатує, що НБУВ активно впроваджує досягнення інформаційно-комунікаційних технологій у практику бібліотечно-інформаційного обслуговування, гармонійно поєднує традиційні паперові та електронні інформаційні ресурси.

Важливо, що запропонована бібліотечно-інформаційна модель забезпечення інформаційних потреб користувачів наукової бібліотеки, була апробована на прикладі діяльності НБУВ. Аналіз результатів апробації підтвердив обґрунтованість обраної структури моделі та її компонентів і дав змогу дійти таких висновків: організація системи електронного науково-інформаційного обслуговування користувачів загалом забезпечує задоволення інформаційних потреб користувачів НБУВ.

До переваг третього розділу дисертаційного дослідження слід віднести аналіз пошукових та інформаційних можливостей порталу «Наука України: доступ до знань», особливостей формування та наповнення баз даних,

переваг інтеграції ресурсів порталу з електронними інформаційними ресурсів НБУВ, зокрема електронним каталогом, «Науковою періодикою України», реферативною базою даних «Україніка наукова», електронною бібліотекою «Україніка» тощо. Важливим, на наш погляд, є висновок, який свідчить, що інформаційний портал «Наука України: доступ до знань» забезпечує надання інтегрованого доступу до бази знань наукового надбання України через науково-інформаційні ресурси бібліотек.

Відповідність змісту автореферату і основних положень дисертації.

Автореферат дисертації адекватно відображає зміст, структуру, основні результати та висновки дисертації. Тема дисертаційної роботи відповідає паспорту спеціальності 27.00.03 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство.

Разом із цим, дисертаційне дослідження Л. В. Коновал, як і будь-яка творча праця, містить певні дискусійні моменти, зауваження і пропозиції щодо яких сприятимуть більш повній та об'єктивній характеристиці отриманих результатів:

1. У першому розділі дослідження автор більше уваги приділив методології вивчення інформаційних потреб користувачів в бібліотеках, в той час як питанню методологічних підходів і методів, застосованих в дисертаційному дослідженні, приділено значно менше уваги.

2. На с. 147 автор констатує, що під час дослідження було проаналізовано зміни інформаційних потреб користувачів наукової бібліотеки під впливом змін в електронній науковій комунікації. В чому полягають ці зміни стосовно інформаційних потреб?

3. У третьому розділі автор аналізує наукову та практичну значущість інформаційного порталу «Наука України: доступ до знань» і стверджує, що кількість пошукових запитів через інформаційний портал у два рази перевищила кількість запитів до електронного каталогу НБУВ. З нашої точки зору інтерес в межах дослідження представляє як більш детальний

статистичний, так і змістовний аналіз інформаційних потреб споживачів цих ресурсів.

Втім, зазначені вище зауваження жодним чином не впливають на загальне позитивне враження від роботи, мають рекомендаційний характер та не зменшують вагомості внеску Л. В. Коновал в теорію та практику книгознавства, бібліотекознавства, бібліографознавства, соціальних комунікацій.

Оцінка наукової роботи в цілому. Рівень виконання дисертанткою визначених для дослідження завдань, вагомість і новизна теоретичних результатів, їх актуальність, теоретична й практична цінність для організації задоволення інформаційних потреб користувачів наукової бібліотеки дають підставу вважати, що дисертаційне дослідження на тему: «Інформаційні потреби користувачів наукових бібліотек: стан і перспективи розвитку в умовах електронної комунікації», є самостійною та завершеною науковою роботою, яка за обсягом і обґрунтованістю проведених досліджень відповідає вимогам чинного «Порядку присудження наукових ступенів», затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами), а її автор Коновал Людмила Володимирівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій за спеціальністю 27.00.03 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство.

Офіційний опонент

доктор наук із соціальних комунікацій,
професор, завідувач кафедри
інформаційної, бібліотечної
та архівної справи Харківської
державної академії культури

Підпис *І. О. Давидова*
ПІДТВЕРДЖУЮ
Начальник відділу дідусводства та архіву
І. О. Давидова
к _____ » _____ 20 _____ р.

І. О. Давидова